

ISSN 2307-8030 (PRINT)
ISSN 2664-3545 (ONLINE)

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

**НАУКОВИЙ ВІСНИК
ХЕРСОНСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО УНІВЕРСИТЕТУ.
СЕРІЯ «ЕКОНОМІЧНІ НАУКИ»**

**SCIENTIFIC BULLETIN
OF KHERSON STATE UNIVERSITY.
SERIES «ECONOMIC SCIENCES»**

Серія:
ЕКОНОМІЧНІ НАУКИ
Випуск 44

Херсон
2021

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Головний редактор:

Шашкова Ніна Ігорівна – доктор економічних наук, доцент, професор кафедри економіки, менеджменту та адміністрування (Херсонський державний університет, Херсон, Україна).

Заступник головного редактора:

Тюхтенко Наталія Анатоліївна – доктор економічних наук, професор, професор кафедри економіки, менеджменту та адміністрування (Херсонський державний університет, Херсон, Україна).

Відповідальний секретар:

Синякова Катерина Миколаївна – кандидат економічних наук, доцент кафедри менеджменту та адміністрування (Херсонський державний університет, Херсон, Україна).

Члени редакційної колегії:

Гарафоновна Ольга Іванівна – доктор економічних наук, професор кафедри менеджменту (Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана, Київ, Україна).

Гаргасас Аудріюс (Gargasas Audrius) – доктор економіки, професор (Університет Олександра Ступіньскіса, Каунас, Литовська Республіка).

Грачик-Кухарська Магдалена (Magdalena Graczyk-Kucharska) – доктор філософії, доцент (Познанський університет технологій (Poznan University of Technology), Познань, Республіка Польща).

Доброшек Юстина (Dobroszek Justyna) – доктор філософії, доцент, (Лодзьський університет (University of Lodz), Лодзь, Республіка Польща).

Кобець Віталій Миколайович – доктор економічних наук, доцент, проректор з навчальної та науково-педагогічної роботи (Херсонський державний університет, Херсон, Україна).

Козловський Віктор (Viktor Kozlovskij) – доктор філософії, лектор (Університет прикладних наук (University of Applied Sciences), Вільнюс, Литовська Республіка).

Кузнєцов Едуард Анатолійович – доктор економічних наук, професор, завідувач кафедрою менеджменту та інновацій (Одеський національний університет ім. І.І. Мечникова, Одеса, Україна).

Макаренко Сергій Миколайович – кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри економіки, менеджменту та адміністрування (Херсонський державний університет, Херсон, Україна).

Мохненко Андрій Сергійович – доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри фінансів, обліку та підприємництва (Херсонський державний університет, Херсон, Україна).

Назарова Галина Валентинівна – доктор економічних наук, професор, професор, завідувач кафедри економіки та соціальних наук (Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця, Харків, Україна).

Осадча Тетяна Станіславівна – доктор економічних наук, професор, професор кафедри фінансів, обліку та підприємництва (Херсонський державний університет, Херсон, Україна).

Рошенкевіч Марія (Rosienkiewicz Maria) – доктор філософії, доцент, (Вроцлавський університет наук та технологій (Wroclaw University of Science and Technology), Вроцлав, Республіка Польща).

Савіна Галина Григорівна – доктор економічних наук, професор, проректор з наукової роботи (Херсонський національний технічний університет, Херсон, Україна).

Соловійов Андрій Ігорович – доктор економічних наук, доцент, декан факультету бізнесу і права (Херсонський державний університет, Херсон, Україна).

Ушкаренко Юлія Вікторівна – доктор економічних наук, професор, завідувачка кафедри економіки, менеджменту та адміністрування (Херсонський державний університет, Херсон, Україна).

Фітім Деарі (Fitim Deari) – доктор філософії, доцент (Південно-Східний Європейський університет (South East European University), Тетово, Республіка Північна Македонія).

Шебаніна Олена В'ячеславівна – доктор економічних наук, професор кафедри економічної кібернетики і математичного моделювання (Миколаївський державний аграрний університет, Миколаїв, Україна).

Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Економічні науки»

є фаховим виданням (категорія "Б") на підставі Наказу МОН України

№ 409 від 17.03.2020 року (додаток 1)

Затверджено відповідно до рішення вченої ради

Херсонського державного університету

(протокол від 20.12.2021 р. № 8)

Науковий збірник включено до наукометричної бази даних

Index Copernicus (Республіка Польща)

Свідоцтво про державну реєстрацію
друкованого засобу масової інформації серія КВ № 23953-13793ПР,
видане Міністерством юстиції України 26.04.2019 р.

Електронна сторінка видання: ej.journal.kspu.edu

DOI: 10.32999/ksu2307-8030

ЗМІСТ

СЕКЦІЯ 1

ЕКОНОМІЧНА ТЕОРІЯ ТА ІСТОРІЯ ЕКОНОМІЧНОЇ ДУМКИ

Гарник О.А.

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ КОНЦЕПЦІЇ
ЕКОНОМІЧНОЇ ЛЮДИНИ: ЕВОЛЮЦІЯ РОЗВИТКУ.....5

СЕКЦІЯ 2

СВІТОВЕ ГОСПОДАРСТВО

І МІЖНАРОДНІ ЕКОНОМІЧНІ ВІДНОСИНИ

Zhang Lei, Maslak Nataliia

RISK ASSESSMENT OF FOREIGN DIRECT INVESTMENT
OF CHINESE AGRICULTURAL ENTERPRISES.....12

Іноземцева Є.О.

ГЕНЕЗИ ГЕНДЕРНО ЧУТЛИВОГО ІНВЕСТУВАННЯ
У МІЖНАРОДНОМУ РУСІ КАПІТАЛУ.....18

СЕКЦІЯ 3

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

Дерій Ж.В., Конопля Н.В., Меметов А.

СТРАТЕГІЧНІ НАПРЯМИ ЦИФРОВІЗАЦІЇ АПК УКРАЇНИ.....24

Трут О.О.

УПРАВЛІНСЬКЕ КОНСУЛЬТУВАННЯ ЯК СКЛАДОВА ЧАСТИНА
ПРОФЕСІЙНОЇ, НАУКОВОЇ ТА ТЕХНІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ30

СЕКЦІЯ 4

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВАМИ

Голобородько А.Ю.

ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ СУТНОСТІ
ЦИФРОВОГО СТРАТЕГІЧНОГО ПАРТНЕРСТВА.....36

Ситник Н.І.

ДИЗАЙН-МИСЛЕННЯ: КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ, ПЕРЕВАГИ Й ОБМЕЖЕННЯ.....43

Харченко М.В., Цимбалістова О.А., Черніхова О.С.

ЦИФРОВА ТРАНСФОРМАЦІЯ ЛОГІСТИЧНИХ БІЗНЕС-ПРОЦЕСІВ
НА РИНКУ АВІАЦІЙНИХ ПЕРЕВЕЗЕНЬ.....49

СЕКЦІЯ 5

РОЗВИТОК ПРОДУКТИВНИХ СИЛ І РЕГІОНАЛЬНА ЕКОНОМІКА

Матьовка Т.В.

ПОТРЕБИ У МІЖСЕКТОРНОМУ ПАРТНЕРСТВІ ГРОМАД РЕГІОНУ.....57

Полозова Т.В., Колупаєва І.В.

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ АНАЛІЗУ ЕКСПОРТУ ТОВАРІВ І ПОСЛУГ
У КОНТЕКСТІ РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ.....66

СЕКЦІЯ 6

ЕКОНОМІКА ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ

ТА ОХОРОНИ НАВКОЛИШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА

Дубовіч І.А., Фомічева Т.Є., Васишин Х.Р.

СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ЕКОЛОГІЧНОГО ТУРИЗМУ
НА ТЕРИТОРІЇ ЛІСОВОГО ФОНДУ УКРАЇНСЬКИХ КАРПАТ.....75

СЕКЦІЯ 7

ГРОШІ, ФІНАНСИ І КРЕДИТ

Гонак І.М.

РИЗИКИ ФУНКЦІОНУВАННЯ КРИПТОВАЛЮТНОГО БІЗНЕСУ.....81

CONTENTS

SECTION 1

ECONOMIC THEORY AND HISTORY OF ECONOMIC THOUGHT

Harnyk Olena

CONCEPTUAL FUNDAMENTALS OF FORMATION
OF THE CONCEPT OF ECONOMIC MAN: EVOLUTION OF DEVELOPMENT.....5

SECTION 2

WORLD ECONOMY AND INTERNATIONAL ECONOMIC RELATIONS

Zhang Lei, Maslak Nataliia

RISK ASSESSMENT OF FOREIGN DIRECT INVESTMENT
OF CHINESE AGRICULTURAL ENTERPRISES.....12

Inozemtseva Yevgeniya

GENESIS OF THE GENDER SENSITIVE INVESTMENT
IN THE GLOBAL CAPITAL FLOW.....18

SECTION 3

ECONOMY AND OPERATION OF NATIONAL ECONOMY

Derii Zhanna, Konoplia Nataliia, Memetov Aiiar

STRATEGIC DIRECTIONS DIGITALIZATION
OF AGRO-INDUSTRIAL COMPLEX OF UKRAINE.....24

Trut Olha

MANAGEMENT CONSULTING AS A COMPONENT
OF PROFESSIONAL, SCIENTIFIC AND TECHNICAL ACTIVITY OF UKRAINE.....30

SECTION 4

ECONOMY AND ENTERPRISE MANAGEMENT

Goloborodko Alona

APPROACHES TO DEFINING THE ESSENCE
OF DIGITAL STRATEGIC PARTNERSHIP36

Sytnik Natalia

DESIGN THINKING: CONCEPTUAL FRAMEWORK,
ADVANTAGES AND RESTRICTIONS.....43

Kharchenko Maryna, Tsymbalistova Olena, Chernikhova Olena

DIGITAL TRANSFORMATION OF LOGISTICS BUSINESS PROCESSES
IN THE AIR TRANSPORT MARKET.....49

SECTION 5

DEVELOPMENT OF PRODUCTIVE POTENTIAL AND REGIONAL ECONOMY

Matovka Tetiana

NEEDS FOR INTERSECTORAL PARTNERSHIP
OF COMMUNITIES IN THE REGION.....57

Polozova Tetiana, Kolupaieva Irina

THEORETICAL AND METHODOLOGICAL ASPECTS OF ANALYSIS OF EXPORT
OF GOODS AND SERVICES IN THE CONTEXT OF REGIONAL DEVELOPMENT.....66

SECTION 6

ECONOMY OF NATURAL RESOURCES MANAGEMENT AND ENVIRONMENT PROTECTION

Dubovich Ion, Fomicheva Tatyana, Vasylyshyn Khrystyna

CURRENT PROBLEMS AND PROSPECTS
OF ECOLOGICAL TOURISM DEVELOPMENT ON THE TERRITORY
OF THE UKRAINIAN CARPATHIANS FOREST FUND75

SECTION 7

MONEY, FINANCES AND CREDIT

Honak Ihor

THE RISKS OF OPERATING A CRYPTOCURRENCY BUSINESS.....81

DOI: 10.32999/ksu2307-8030/2021-44-10

УДК 339.564

Полозова Т.В.

*доктор економічних наук, професор,
завідувач кафедри економічної кібернетики та
управління економічною безпекою
Харківського національного університету радіоелектроніки
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9956-8816>
E-mail: tetiana.polozova@nure.ua*

Колупасва І.В.

*доктор економічних наук, професор,
професор кафедри економічної кібернетики та
управління економічною безпекою
Харківського національного університету радіоелектроніки
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1256-0817>
E-mail: iryna.kolupaieva@nure.ua*

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ АНАЛІЗУ ЕКСПОРТУ ТОВАРІВ І ПОСЛУГ У КОНТЕКСТІ РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ

Статтю присвячено дослідженню теоретико-методичних аспектів аналізу експорту товарів і послуг у контексті регіонального розвитку. Запропоновано структурно-логічну схему аналізу експорту товарів і послуг. Проведено аналіз експорту Харківського регіону за географічною структурою, за товарами та за країнами. У цілому географічна структура експорту України показує переорієнтацію поставок до країн ЄС. Проаналізовано експорт послуг Харківської області за географічною структурою та за видами економічної діяльності. Визначено, що в експорті послуг Харківської області домінують консалтингові та комп'ютерні послуги. Для забезпечення ефективності експорту послуг необхідно проводити політику щодо збільшення їхніх обсягів шляхом розширення обсягів за іншими видами діяльності, такими як освітні, туристичні та ін. Проведено SWOT-аналіз експортного потенціалу Харківського регіону. Визначено ризики гальмування експортних потоків та стратегічні напрями поліпшення експортної діяльності в Харківській області.

Ключові слова: експорт, регіональний розвиток, Харківська область, експорт товарів, експорт послуг, SWOT-аналіз, експортний потенціал.

Полозова Т.В., Колупасва І.В. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ АНАЛИЗА ЭКСПОРТА ТОВАРОВ И УСЛУГ В КОНТЕКСТЕ РЕГИОНАЛЬНОГО РАЗВИТИЯ

Статья посвящена исследованию теоретико-методических аспектов анализа экспорта товаров и услуг в контексте регионального развития. Предложена структурно-логическая схема анализа экспорта товаров и услуг. Проведен анализ экспорта Харьковского региона по географической структуре, по товарам и по странам. В целом географическая структура экспорта Украины показывает переориентацию поставок в страны ЕС. Проанализирован экспорт услуг Харьковской области по географической структуре и по видам экономической деятельности. Определено, что в экспорте услуг Харьковской области доминируют консалтинговые услуги и компьютерные услуги. Для обеспечения эффективности экспорта услуг необходимо проводить политику по увеличению их объемов путем расширения объемов по другим видам деятельности, таким как образовательные, туристические и другие. Проведен SWOT-анализ экспортного потенциала Харьковского региона. Определены риски сокращения экспортных потоков и стратегические направления улучшения экспортной деятельности в Харьковской области.

Ключевые слова: экспорт, региональное развитие, Харьковская область, экспорт товаров, экспорт услуг, SWOT-анализ, экспортный потенциал.

Polozova Tetiana, Kolupaieva Irina. THEORETICAL AND METHODOLOGICAL ASPECTS OF ANALYSIS OF EXPORT OF GOODS AND SERVICES IN THE CONTEXT OF REGIONAL DEVELOPMENT

The article is devoted to the study of theoretical and methodological aspects of the analysis of exports of goods and services in the context of regional development. The structural and logical scheme of the analysis of export of goods and services is offered. Export of the Kharkiv region was assessed by geographical structure, by goods and by countries. In general, the geographical structure of export Kharkiv region shows a reorientation of commodities to EU countries. The export of services of the Kharkiv region by geographical structure and by types of economic activity is analyzed. Kharkiv region has a developed and diversified economy. There are large enterprises of mechanical engineering, agricultural and food industries, energy, developed oil and gas complex in the region. The geopolitical situation, as well as the crisis caused by the COVID-19 pandemic, have significantly contributed to changes in the directions and instruments of the region's foreign policy. Based on this, it is possible to determine the objectives of the study, which is to analyze and evaluate the exports of the Kharkiv region in order to determine priorities to ensure its competitiveness. It is determined that the export of services of the Kharkiv region is dominated by services and computer services. To ensure the efficiency of exports of services, it is necessary to pursue a policy of increasing their volume by expanding the volume of other activities, such as education, tourism and others. A SWOT-analysis of exports of the Kharkiv region was conducted. The risks of slowing down export flows and strategic directions for improving the export activity of the Kharkiv region have been identified. Kharkiv region has enough competitive advantages in the development of export of commodities: natural resource potential, high quality and competitiveness of food industry and mechanical engineering, diversification of export flows by country, adaptation to European standards and quality requirements. Foreign economic entities are the most efficient part of business, and therefore deregulation and tax leverages are an important incentive to ensure favorable conditions for export flows. Given the high intellectual capital of the region, it is important to support the development of innovation through attracting investment in research and development, the introduction of public funding. Innovative products and services will help improve

the position of the region and the country at the global level and ensure the growth of exports. The imperfection of the institutional framework in the innovation sphere also affects Ukraine's ratings in the internationally competitive environment. Regulatory policy in the context of the region's exports should be comprehensive and balanced using determined instruments.

Keywords: export, regional development, Kharkiv region, export of goods, export of services, SWOT-analysis, export potential.

Постановка проблеми. Питання підвищення ефективності зовнішньоекономічної діяльності будь-якої країни або регіону на сучасному етапі набуває все більшого значення. Це пов'язано з такими внутрішніми чинниками, як стан розвитку національної економіки, об'єктивний дисбаланс економічної структури, низька конкурентоспроможність національного виробництва, поступове зниження потенціалу науково-технічної галузі тощо. Актуальність цієї теми полягає у тому, що, незважаючи на негативні зміни у світовій економіці, викликані пандемією COVID-19, а також політичну ситуацію в країні, експортний потенціал завжди був і залишається важливою складовою частиною розвитку національної економіки та визначення позиції країни у світовому господарстві у цілому та регіону зокрема. Тому в умовах кризи, викликаній пандемією COVID-19, особливого значення набувають питання розроблення відповідного теоретико-методичного забезпечення, практичне використання якого дасть змогу визначити стратегічні напрями експортної діяльності в контексті регіонального розвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню теоретико-методичних і практичних аспектів аналізу зовнішньої торгівлі та її ефективності присвячено наукові доробки широкого кола вчених. Науковою школою таких учених, як Р.В. Міхель [1], В.Г. Андрійчук, Є.І. Іванов [2], Т.О. Тохтаміш, О.А. Ягольницький, М.А. Овчиннікова [3] та ін., досліджено зовнішню торгівлю в умовах дії Угоди про асоціацію України та ЄС. Концепції, запропоновані такими вченими, як А.А. Мазаракі, Т.М. Мельник [4; 5], Н.О. Іксарова [5], А.О. Задоя [6], Н.І. Дуляба, В.П. Далик [7] та ін., являють собою розроблення певних планів, дій та заходів, спрямованих на забезпечення ефективності зовнішньої торгівлі. Конкурентоспроможність експортоорієнтованих підгалузей харчової промисловості України досліджували такі автори, як Ю.В. Журавель [8], О.О. Мінакова [9] та ін. Проте неоднозначність думок і різноманітність теоретико-методичних підходів, що використовуються для дослідження даної проблематики, зумовлюють необхідність подальшого наукового пошуку.

Мета статті. Виходячи з актуальності даної проблеми, метою дослідження є подальший розвиток теоретико-методичних аспектів аналізу експорту товарів і послуг у контексті регіонального розвитку.

Виклад матеріалу дослідження та його основні результати. Економічний потенціал регіону визначає його внутрішні ресурси та ступінь їх інтеграції до світового господарства. Із пози-

цій системного підходу економічний потенціал регіону розглядається як система, що складається із сукупності елементів (підсистем), які взаємодіють між собою та іншими системами. Однією з найважливіших підсистем економічного потенціалу можна вважати експортний потенціал, у межах якого експорт товарів і послуг є одним з основних елементів, що впливає на регіональний розвиток. Об'єктивний аналіз експорту товарів і послуг може бути інформаційною базою, підґрунтям для розроблення стратегічних напрямів розвитку регіону.

Із метою вирішення цього завдання у дослідженні запропоновано структурно-логічну схему аналізу експорту товарів і послуг у контексті регіонального розвитку, яку наведено на рис. 1. Обов'язковим етапом при цьому є проведення SWOT-аналізу, який дасть змогу виявити слабкі та сильні сторони, загрози та можливості розвитку експортного потенціалу регіону.

Запропонований теоретико-методичний підхід використано для аналізу експорту товарів і послуг Харківської області, яка має розвинену та диверсифіковану економіку. У регіоні розташовано великі підприємства машинобудування, аграрної та харчової промисловості, енергетики, розвинений нафтогазовидобувний комплекс. Значні обсяги продукції в Харківській області експортуються. За результатами моніторингу соціально-економічного розвитку регіонів у 2018 р. Харківська область посіла друге місце. Геополітична ситуація, а також криза, викликана пандемією COVID-19, суттєво сприяли зміні напрямів та інструментів зовнішньої політики регіону.

За даними Головного управління статистики у Харківській області [10] проаналізовано динаміку обсягів експорту товарів і послуг за 2010–2020 рр., що представлено на рис. 2.

За даними рис. 2 видно, що експорт товарів за 2014–2016 рр. має тенденцію до зниження, що викликано геополітичними процесами та проведенням АТО на Сході України. Найбільш стрімке зниження експорту, а саме на 27,98%, відбулося у 2016 р., що пов'язано з уведенням санкцій на ввезення товарів до Росії, яка була для Харківського регіону основним стратегічним партнером у зовнішньоторговельних відносинах. Із 2017 р. ситуація щодо експорту покращилася, і з 2017 р. експорт набував поступового розвитку. Наступною загрозою для розвитку стала світова криза, викликана пандемією COVID-19. Як видно з рис. 2, у 2020 р. експортні операції збільшилися лише на 3,96% порівняно з попереднім періодом.

Що стосується експорту послуг, то він має аналогічну тенденцію. Із 2015 р. спостерігається тенденція до зниження, а з 2017 р. експорт послуг

Рис. 1. Структурно-логічна схема аналізу експорту товарів і послуг у контексті регіонального розвитку

Джерело: розроблено авторами

збільшується поступово до 2020 р. (12–14% приросту щороку). У 2020 р. збільшення експорту послуг відбулося лише на 3,93%.

Результати порівняння темпів росту експорту товарів і послуг Харківського регіону з показниками по країні представлено на рис. 3.

Дані рис. 3 свідчать про аналогічну тенденцію щодо експорту товарів і послуг як у Харківському регіоні, так і в Україні внаслідок зазначених ризиків, які одночасно впливають і на зовнішньоторговельну діяльність країни також. При цьому слід зазначити, що в 2020 р. показники експорту Харківського регіону мали більш позитивну тенденцію. Так, експорт Харківської

області збільшився у 2020 р. на 3,96%, тоді як у цілому по країні цей показник знизився на 10,63%, що свідчить про виважену політику місцевих органів влади та значний потенціал бізнесу та виробництва.

Щодо експорту послуг, то по Україні даний показник у 2019 р. стрімко збільшився на 34,9%, а в 2020 р. знизився на 26,28%. Приріст експорту послуг по Харківській області у 2019 та 2020 рр. становив 14,6% і 3,93% відповідно, що також є позитивною тенденцією.

Геополітичні процеси, що негативно вплинули на скорочення експорту Харківського регіону, сприяли зміні і стратегічних напрямів

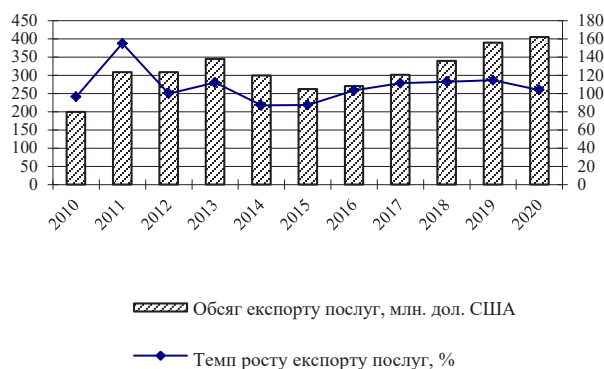
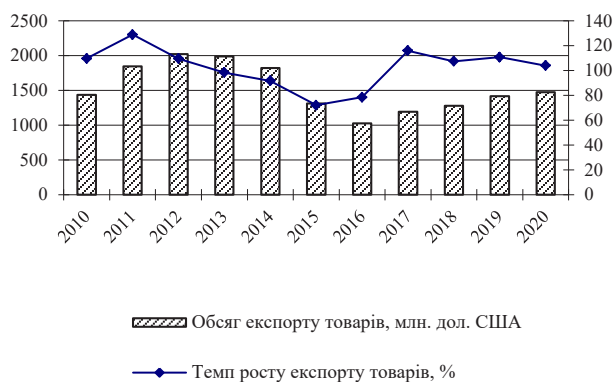

Рис. 2. Динаміка обсягів експорту товарів і послуг Харківської області

Джерело: побудовано авторами за даними [10]

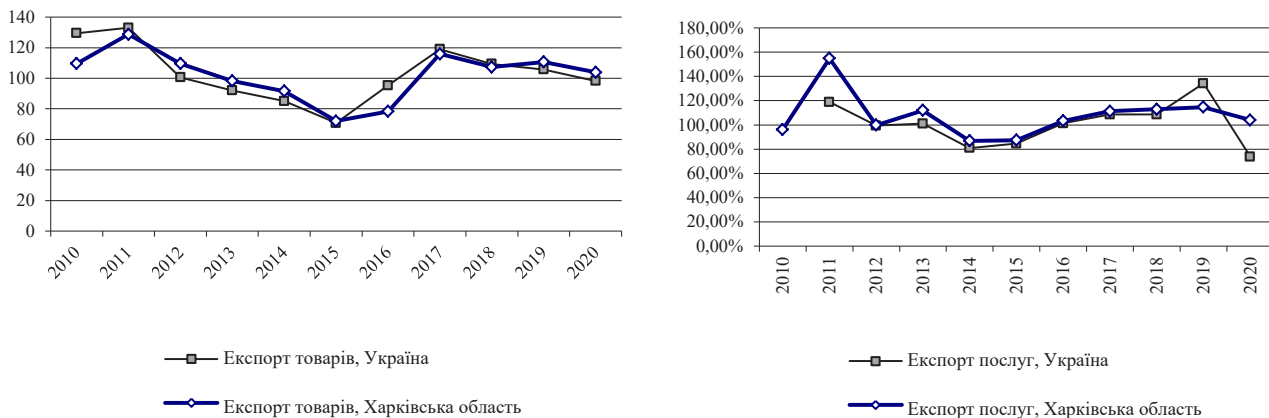

Рис. 3. Темпи росту експорту товарів і послуг України та Харківської області, %

Джерело: побудовано авторами за даними [10; 11]

мів щодо країн-партнерів. На рис. 4 представлено географічну структуру експорту товарів і послуг Харківської області до країн СНД та інших країн.

Дані, наведені на рис. 4, свідчать про те, що географічна структура експорту кардинально змінилася як за товарами, так і за послугами. Якщо у 2013 р. експорт товарів до країн СНД становив 66,2 %, то вже у 2018 р. – 39,96%; експорт послуг до країн СНД становив 49,8% та 12,63% у 2013 та 2018 рр. відповідно. Проте країни СНД усе ще залишаються стратегічними партнерами внаслідок історичних зв'язків, а також географічної приналежності територій.

Більш детально географічну структуру експорту Харківської області за товарами та послугами представлено в табл. 1.

Результати розрахунків, наведені в табл. 1, свідчать про зміни у структурі експорту Харківського регіону, а саме: збільшення питомої ваги експорту товарів до Європи майже у сім разів за період 2010–2020 рр., збільшення до країн Азії та Африки – у два рази.

Слід зазначити, що ефект від підписання Угоди про Асоціацію між Україною та ЄС став відчутним із 2014 р. і сприяв збільшенню експорту до європейських країн із Харківського регіону, що призвело до збільшення питомої ваги експорту до країн ЄС у два рази. Проте внаслідок геополітичної ситуації, яка склалася після 2014 р., кардинально було переглянуто напрями щодо стратегічних партнерів зовнішньої торгівлі Харківського регіону, унаслідок чого рівень експорту до європейських країн

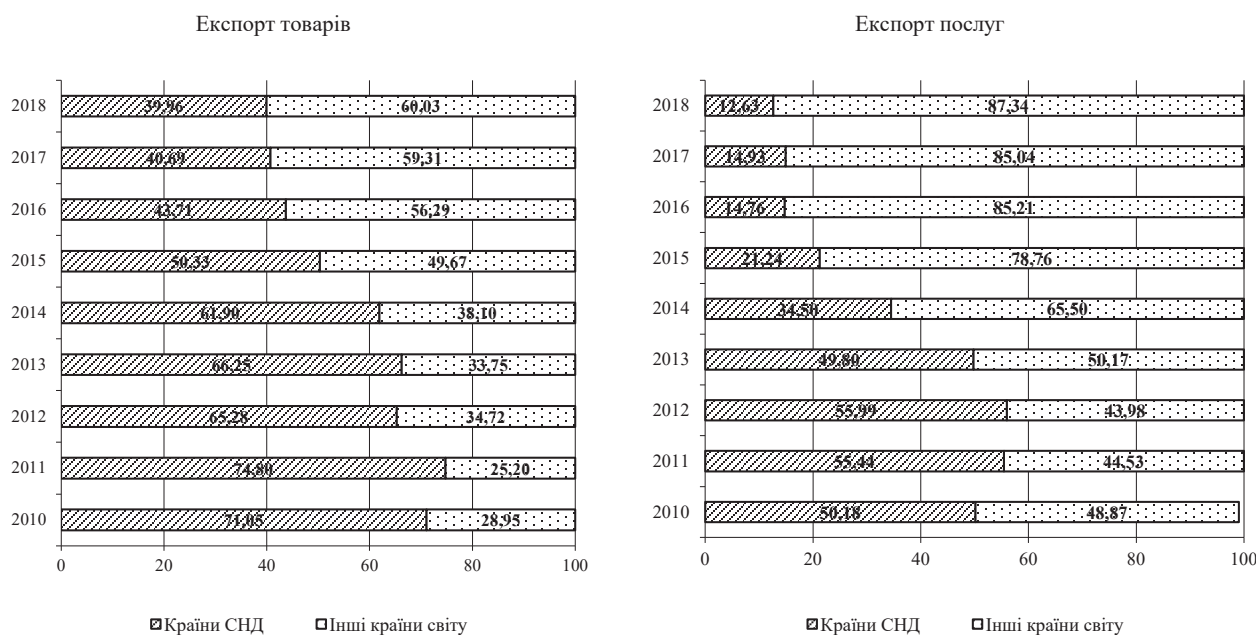

Рис. 4. Географічна структура експорту товарів і послуг Харківської області до країн СНД та інших країн

Джерело: побудовано авторами за даними [10]

Таблиця 1

Географічна структура експорту товарів і послуг Харківської області, %

Рік	Експорт товарів					Експорт послуг				
	Європа	Країни ЄС (28)	Азія	Африка	Америка	Європа	Країни ЄС (28)	Азія	Африка	Америка
2010	7,09	6,71	14,86	4,47	2,48	20,77	19,52	14,45	2,71	10,89
2011	9,19	9,07	11,86	3,62	0,46	16,81	16,09	13,50	2,59	11,53
2012	13,22	14,15	13,83	6,92	0,67	15,16	13,79	12,79	4,41	11,52
2013	10,89	15,58	17,53	3,64	1,58	16,00	15,10	15,57	3,86	14,58
2014	14,61	16,59	15,78	5,92	1,67	17,42	17,18	21,09	3,84	22,92
2015	15,72	15,37	23,32	9,55	0,91	22,92	22,88	27,50	4,93	23,22
2016	20,14	19,39	25,27	9,13	1,56	23,63	23,37	30,14	5,29	26,07
2017	20,27	19,68	28,12	8,92	1,71	24,67	25,37	27,26	5,82	27,09
2018	24,86	23,57	24,98	7,96	1,96	30,17	30,76	24,67	4,95	27,38
2019	50,65	23,14	35,32	12,21	1,55	38,53	35,01	28,85	4,39	28,08
2020	49,12	24,67	37,77	10,96	1,82	39,42	35,42	26,57	3,91	29,98

Джерело: розраховано авторами за даними [10]

збільшився й у 2020 р. становив 24,67%, що удвічі більше, ніж у 2014 р. Також збільшення у структурі експорту товарів і послуг відбувається і по країнах Азії.

У структурі експорту послуг також спостерігається збільшення питомої ваги до країн ЄС та Азії. Експорт послуг до Африки та Америки має незначні зміни. Отже, скасування ввізного мита та запровадження безмитної тарифної квоти сприяло зростанню обсягів експорту до країн ЄС, що свідчить про те, що Європейський Союз є одним зі стратегічних партнерів у зовнішній торгівлі.

Таким чином, можна визначити позитивні тенденції щодо таких змін:

– упровадження європейських стандартів (вимоги до безпечності продукції в ЄС найсуво-

ріші, що сприяє забезпеченню якості й українських товарів);

– високий рівень конкуренції сприяє диверсифікації ринків збуту та розширенню товарної номенклатури;

– поліпшення іміджу та позицій регіону та країни у цілому на світовому ринку.

На рис. 5 та 6 представлено географічну структуру експорту товарів і послуг, де визначено країни з найбільшою часткою експорту.

Як видно з рис. 5, найбільша питома вага товарів Харківського регіону надходить до Російської Федерації, проте у 2020 р. це становило лише 15,91%, що менше, ніж у 2017 р. (25,74%). Серед країн-партнерів за експортом товарів Харківської області слід зазначити Єгипет

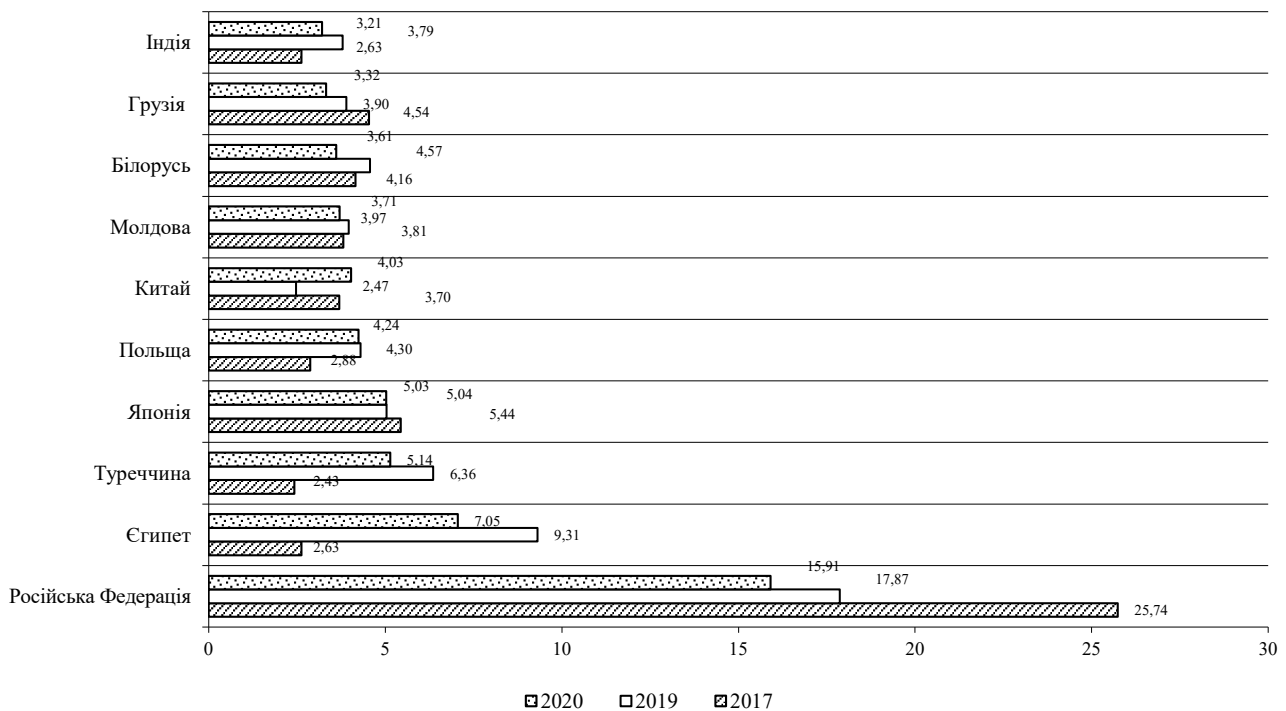

Рис. 5. Географічна структура експорту товарів Харківської області за країнами, %

Джерело: побудовано авторами за даними [10]

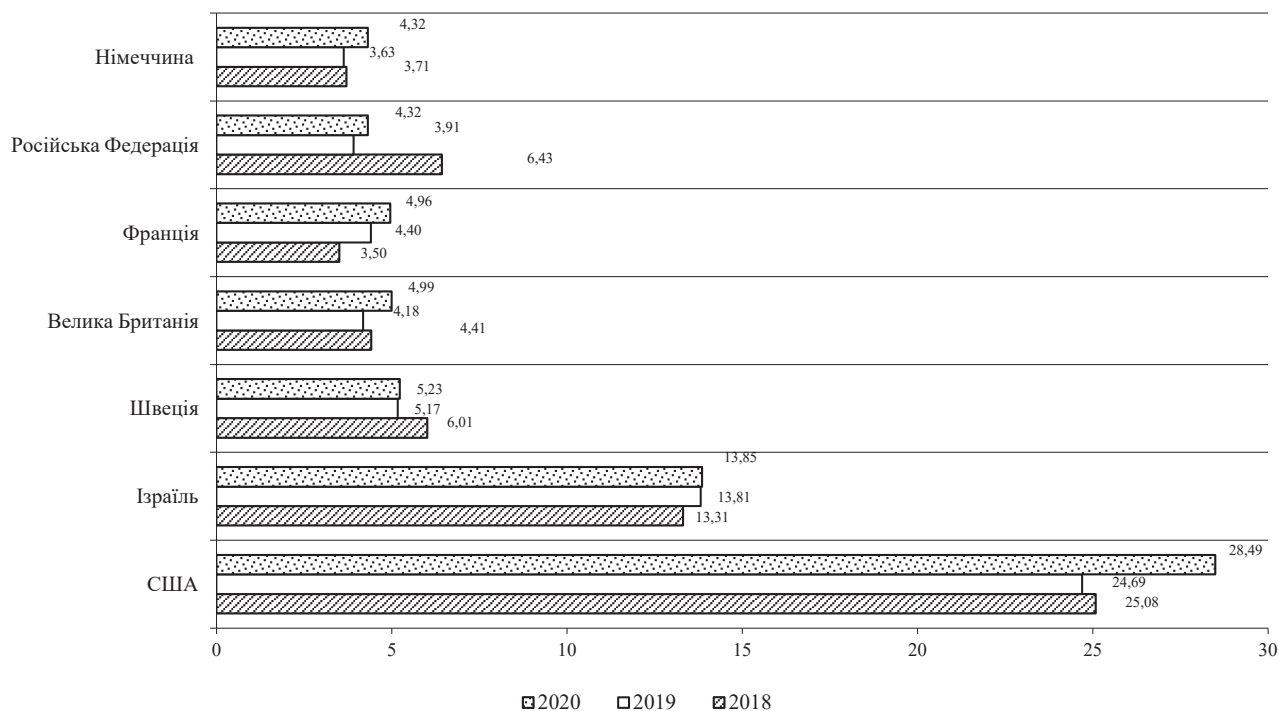

Рис. 6. Географічна структура експорту послуг Харківської області за країнами, %

Джерело: побудовано авторами за даними [10]

пет, Японію, Польщу, Туреччину, Китай, Молдову, Білорусь, Грузію, Індію, що свідчить про значну диверсифікацію. Зміни у пріоритетах зовнішньої політики України сприяли налагодженню тісних зв'язків із Польщею. Негативним для розвитку зовнішньої торгівлі з країнами ЄС є далеке розташування регіону від прикордонної території з Європою, що збільшує транспортні витрати та собівартість товарів.

Аналізуючи структуру експорту послуг Харківського регіону, можна констатувати незначні зміни. Найбільшим стратегічним партнером з експорту послуг Харківського регіону є США, переважно це комп'ютерні та інформаційні послуги. За кількістю ІТ-фахівців Харківський регіон значно перевищує інші ІТ-локації України, поступаючись лише Київському хабу [12]. Але слід зазначити і те, що в такій ситуації Україна втрачає позиції лідерства на світовому ринку ІТ-технологій, адже право власності на розроблений продукт належить іншим країнам і забезпечує імідж та високу позицію на світовій арені. Для підвищення рівня конкурентоспроможності регіону і країни у цілому слід упроваджувати виважену політику в галузі ІТ, яка б сприяла створенню власних програмних продуктів та сервісів для їх подальшої реалізації в інших країнах, що сприятиме збільшенню обсягів експорту та забезпечення високих позицій на світовому ринку.

Структуру експорту за товарами Харківського регіону представлено на рис. 7, де видно, що за 2019–2020 рр. вона майже не змінилася. Так, у 2020 р. найбільшу питому вагу в експорті займають

продукти рослинного походження (22,6%), готові харчові продукти (22%), машини, обладнання та механізми (17,1%), недорогоцінні метали та вироби з них (9,4%). У 2019 р. простежуються незначні зміни. Експорт має переважно сировинний характер, а частка високотехнологічного експорту має незначну питому вагу, що знижує ефективність експортного потенціалу та конкурентоспроможність регіону.

На рис. 8. представлено структуру послуг Харківського регіону за видами діяльності. У 2019 р. найбільшу питому вагу займають послуги у сфері комунікацій, комп'ютерні та інформаційні послуги (64,9%), професійні та консалтингові послуги (11,2%), транспортні послуги (5,5%). У 2020 р. спостерігається зростання питомої ваги комп'ютерних послуг до рівня 70,5% та консалтингових – до рівня 17,5%.

Результати проведеного SWOT-аналізу експортного потенціалу Харківської області дали змогу визначити сильні і слабкі сторони, окреслити можливості для розвитку експорту регіону, а також виявити загрози, які необхідно враховувати під час розроблення регуляторної політики, спрямованої на забезпечення конкурентоспроможності регіону (табл. 2).

Харківська область має достатньо конкурентних переваг у розвитку експортних поставок, це: природно-ресурсний потенціал, висока якість та конкурентоспроможність продукції харчової промисловості та машинобудування, диверсифікованість експортних потоків за країнами, адаптація до європейських стандартів та вимог до якості.

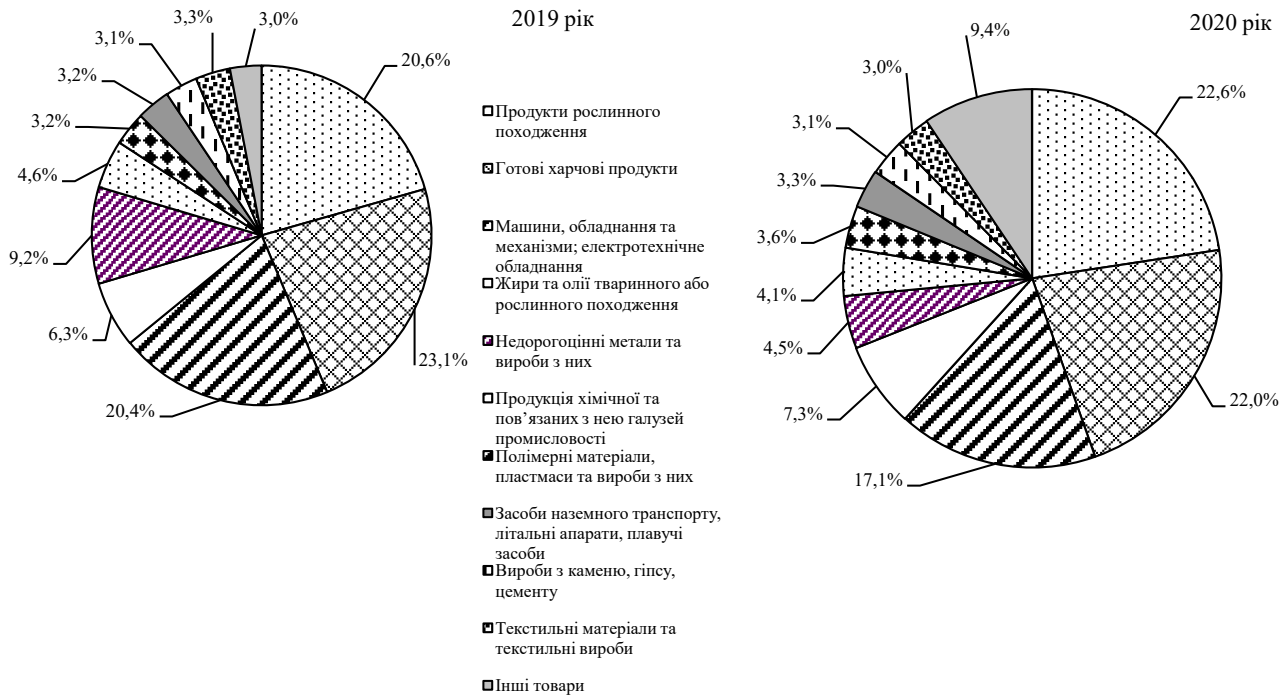

Рис. 7. Товарна структура експорту товарів Харківської області, %

Джерело: побудовано авторами за даними [10]

Рис. 8. Структура експорту послуг Харківської області за видами діяльності, %

Джерело: побудовано авторами за даними [10]

Регуляторна політика в контексті експорту регіону повинна бути комплексною та виваженою. Суб'єкти зовнішньоекономічної діяльності – найефективніша частина бізнесу, а тому дерегуляція та податкові важелі є важливим стимулом для забезпечення сприятливих умов експортних потоків.

Ураховуючи високий інтелектуальний потенціал регіону, важливими є підтримка розвитку інновацій через залучення інвестицій у наукові розробки, упровадження механізму державного фінансування. Інноваційні продукти та послуги

сприятимуть поліпшенню позицій регіону та країни на світовому рівні та забезпечать зростання обсягів експорту. Недосконалість інституційних засад в інноваційній сфері впливає і на рейтинги України в міжнародному конкурентному середовищі [13]. Визначені у табл. 2 можливості для розвитку експорту Харківської області необхідно враховувати під час розроблення та реалізації регуляторної політики місцевих органів влади з використанням відповідного інструментарію [14].

Таблиця 2

SWOT-аналіз експортного потенціалу Харківської області

STRENGTHS (СИЛЬНІ СТОРОНИ)	WEAKNESSES (СЛАБКІ СТОРОНИ)
– адаптація до європейських стандартів та вимог до якості; – диверсифікація експорту за географічною структурою; – значний природно-ресурсний потенціал; – якість та конкурентоспроможність товарів харчової промисловості та машинобудування	– віддаленість регіону від кордонів з Європою; – обмежений перелік видів діяльності з експорту послуг; – експорт товарів має переважно сировинний характер; – недостатнє фінансування інноваційної діяльності
OPPORTUNITIES (МОЖЛИВОСТІ)	THREATS (ЗАГРОЗИ)
– підписання та реалізація угод між Україною та ЄС; – інтелектуальний капітал регіону; – високий імідж м. Харкова та високий рівень соціально-економічних показників порівняно з іншими регіонами	– високий рівень конкуренції на світовому ринку; – конфлікт на Сході України; – санкції щодо зовнішньої торгівлі; – криза, викликана пандемією COVID-19

Джерело: побудовано авторами

Висновки. Експортні торговельні потоки Харківської області сьогодні досить диверсифіковані за країнами. В експорті приваляють товари харчової промисловості та машинобудування. У цілому географічна структура експорту України показує переорієнтацію поставок до країн ЄС. В експорті послуг Харківської області домінують консалтингові та комп'ютерні послуги. Для забезпечення ефективності експорту послуг необхідно проводити політику щодо збільшення їх обсягів шляхом розширення обсягів за іншими видами діяльності, такими як освітні, туристичні та ін.

Результати проведеного SWOT-аналізу свідчать, що для забезпечення розвитку експортного потенціалу Харківської області та підвищення рівня її конкурентоспроможності у світовому просторі необхідним є використання конкурентних переваг і можливостей території, а також нівелювання ризиків, які гальмують експортні потоки.

Практичне використання запропонованого теоретико-методичного підходу до аналізу експорту товарів і послуг дасть змогу отримати інформацію для розроблення заходів щодо усунення загроз, мінімізації впливу негативних чинників та визначення напрямів розвитку регіону з урахуванням його конкурентних переваг.

Перспективою подальших досліджень є розроблення теоретико-методичного забезпечення оцінки впливу чинників на експорт товарів і послуг у контексті регіонального розвитку.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Міхель Р.В. Аналіз зовнішньої торгівлі товарами областей Західного регіону в умовах дії ЗВТ між Україною та ЄС. *Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України*. 2016. Вип. 3. С. 130–135.
2. Андрійчук В.Г., Іванов Є.І. Вплив Угоди про асоціацію між Україною та ЄС на митно-тарифне регулювання і зовнішньоторговельний режим сторін. *Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право*. 2014. № 3. С. 4–15.
3. Тохтамиш Т.О., Ягольницький О.А., Овчиннікова М.А. Теоретичні аспекти організації зовнішньої торгівлі України з країнами Європейського Союзу. *Проблеми системного підходу в економіці*. 2018. № 2(64). С. 45–52.

4. Мазаракі А.А., Мельник Т.М. Регуляторна політика у сфері зовнішньої торгівлі : монографія. Київ : КНТЕУ, 2010. 470 с.
5. Зовнішня торгівля України: XXI століття : монографія / А.А. Мазаракі та ін. ; за ред. А.А. Мазаракі ; Київ. нац. торг.-екон. ун-т. Київ : КНТЕУ, 2016. 599 с.
6. Задою А.О. Зовнішня торгівля України: сучасні масштаби, структура і тенденції. *Академічний огляд*. 2016. № 2(45). С. 110–117.
7. Дуляба Н.І., Далик В.П. Розвиток зовнішньої торгівлі України в умовах глобальної нестабільності. *Ефективна економіка*. 2020. № 11. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=8358> DOI: 10.32702/2307-2105-2020.11.82 (дата звернення: 21.10.2021).
8. Журавель Ю.В. Стан та особливості розвитку харчової промисловості в Україні. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2018. Вип. 23. С. 197–203.
9. Мінакова О.О. Конкурентоспроможність експортоорієнтованих підгалузей харчової промисловості України. *Науковий вісник Херсонського університету. Серія «Економічні науки»*. 2017. Вип. 25. Ч. 1. С. 199–204.
10. Офіційний сайт Головного управління статистики у Харківській області. URL: <http://kh.ukrstat.gov.ua> (дата звернення: 21.10.2021).
11. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: <http://www.ukrstat.org.ua> (дата звернення: 21.10.2021).
12. Кирій В.В., Зінченко М.Е., Шелефонтьок В.Р. Дослідження ІТ-галузі як важеля економічного розвитку країни і Харківського регіону. *Економіка і суспільство*. 2018. № 19. С. 763–769.
13. Polozova T., Beliaeva V., Perepeliukova O. Study on the state of international competitive positions of Ukraine. *Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики*. 2018. № 3(26). С. 97–104.
14. Колупаєва І.В. Інструментарій регуляторної політики держави. *Проблеми економіки*. 2014. № 4. С. 407–417.

REFERENCES:

1. Mihel' R.V. (2016) Analiz zovnishn'oi torgivli tovarami oblastej zahidnogo regionu v umovah dii ZVT mizh Ukrainoyu ta ES [Analysis of foreign trade in goods of the regions of the western region in terms of the FTA between Ukraine and the EU]. *Socio-economic problems of the modern period of Ukraine*, vol. 3, pp. 130–135.
2. Andriichuk V.H., Ivanov Ye.I. (2014) Vplyv uhody pro asotsiatsiiu mizh Ukrainoiu ta YeS na mytno-taryfne rehulivannia i zovnishnotorhovelnii rezhym storin [The impact of the Association Agreement between Ukraine and the EU on customs and tariff regulation and foreign trade regime of the parties]. *Foreign trade: economics, finance, law*, vol. 3, pp. 4–15.
3. Tokhtamysh T.O., Yaholnytskyi O.A., Ovchynnikova M.A. (2018) Teoretichni aspekty orhanizatsii zovnishnoi torhivli Ukrainy z krainamy Yevropeiskoho Soiuzu [Theoretical aspects of the organization of foreign trade of Ukraine with the coun-

- tries of the European Union]. *Problems of system approach in economy*, vol. 2(64), pp. 45–52.
4. Mazaraki A.A., Melnyk T.M. (2010) Rehuliatorna polityka u sferi zovnishnoi torhivli [Regulatory policy in the field of foreign trade]. Kyiv: KNTEU. (in Ukrainian)
 5. Mazaraki A.A., Melnyk T.M., Iksarova N.O. and others (2016) Zovnishnia torhivlia Ukrainy: XXI stolittia [Foreign trade of Ukraine: XXI century]. Kyiv: KNTEU. (in Ukrainian)
 6. Zadoya A.O. (2016) Zovnishnia torhivlia Ukrainy: suchasni masshtaby, struktura i tendentsii [Foreign trade of Ukraine: modern scales, structure and tendencies]. *Academic Review*, no. 2(45), pp. 110–117.
 7. Duliaba N.I., Dalyk V.P. (2020) Rozvytok zovnishnoi torhivli Ukrainy v umovakh hlobalnoi nestabilnosti [Development of Ukraine's foreign trade in conditions of global instability]. *Efficient economy*, (electronic journal), no. 11. Available at: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=8358> DOI: 10.32702/2307-2105-2020.11.82 (accessed 21 October 2021).
 8. Zhuravel Yu.V. (2018) Stan ta osoblyvosti rozvytku kharchovoi promyslovosti v Ukraini [State and features of food industry development in Ukraine global and national economic problems]. *Global and national economic problems*, vol. 23, part 1, pp. 197–203.
 9. Minakova O.O. (2017) Konkurentospromozhnist eksportoorientovanykh pidhaluzei kharchovoi promyslovosti [Competitiveness of export-oriented subsectors of the food industry]. *Scientific Journal of Kherson University. Economic Sciences Series*, vol. 25, part 1, pp. 199–204.
 10. Derzhavna sluzhba statystryky Ukrainy (2021) Pokaznyk zovnishnoekonomichnoi diialnosti Ukrainy [Indicator of foreign economic activity of Ukraine]. Kyiv: Informatsiino-analitychne ahentstvo.
 11. Holovnoho upravlinnia statystryky u Kharkivskii oblasti (2021) Pokaznyky zovnishnoekonomichnoi diialnosti Kharkivskioi oblasti [Indicators of foreign economic activity of Kharkiv region]. Kharkiv: Informatsiino-analitychne ahentstvo.
 12. Kyrii V.V., Zinchenko M.E., Shefontiuk V.R. (2018) Doslidzhennia IT-haluzi yak vazhelia ekonomichnoho rozvytku krainy i Kharkivskoho rehionu [Research of the IT industry as a lever of economic development of the country and the Kharkiv region]. *Economy and Society*, (electronic journal), vol. 19, pp. 763–769. Available at: http://economyandsociety.in.ua/journal/19_ukr/116.pdf
 13. Polozova T., Beliavtseva V., Perepeliukova O. (2018) Study on the state of international competitive positions of Ukraine. *Collection of scientific works «Financial and credit activity: problems of theory and practice»*, no. 3(26), pp. 97–104.
 13. Kolupaieva I.V. (2014) Instrumentarii rehuliatornoj polityky derzhavy [Tools of regulatory policy of the state]. *Problems of economy*, no. 4, pp. 407–417.

*Стаття надійшла до редакції 01.11.2021.
The article was received 01 November 2021.*

Наукове видання

**НАУКОВИЙ ВІСНИК
ХЕРСОНСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО УНІВЕРСИТЕТУ.
СЕРІЯ «ЕКОНОМІЧНІ НАУКИ»
SCIENTIFIC BULLETIN
OF KHERSON STATE UNIVERSITY.
SERIES «ECONOMIC SCIENCES»**

Збірник наукових праць

Випуск 44

Коректура • *В.О. Бабич*

Комп'ютерна верстка • *В.О. Удовиченко*

Формат 60x84/8. Гарнітура SchoolBook.
Папір офсет. Цифровий друк. Ум. друк. арк. 10,23.
Підписано до друку 23.12.2021 р.
Замов. № 1221/469. Наклад 100 прим.

Видавництво і друкарня – Видавничий дім «Гельветика»
73034, м. Херсон, вул. Паровозна, 46-а
Телефони: +38 (095) 934 48 28, +38 (097) 723 06 08
E-mail: mailbox@helvetica.ua
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК № 6424 від 04.10.2018 р.